

Flexibele trajecten: verbreding voor leerlingen uit tweede en derde graad

Inhoudstafel

1. Identificatie van de voorbeeldpraktijk	3
1.1 Fase van het zorgcontinuüm	3
2. Beschrijving van de voorbeeldpraktijk	3
2.1. Doelgroep	3
2.1.1. Beschrijving doelgroep	3
2.1.2. Bepaling van de doelgroep	4
2.1.3. Betrokkenheid doelgroep	6
2.2. Doel	6
2.2.1. Hoofddoel	6
2.2.2. Subdoelen	6
2.3. Aanpak	6
2.3.1. Algemene opzet van de voorbeeldpraktijk	6
2.3.2. Inhoud van de voorbeeldpraktijk	7
3. Uitvoering	8
3.1 Materialen	8
3.2 Opleiding en competenties van de uitvoerders	8
3.3 Randvoorwaarden	8
3.4 Kosten	8
4. Onderbouwing	9
5. Werkzame elementen	11
6. Uitkomstenmonitoring	11
7. Referenties	11

1. Identificatie van de voorbeeldpraktijk

Voor sommige leerlingen (uit de doelgroep cognitief sterke leerlingen) wordt een individuele leerroute samengesteld. De lessentabel van hun gekozen richting wordt aangepast met vakken van een andere richting. Het betreft hier zowel compacten als verrijken (verbreding).

Flexibele verbreding	trajecten	Voor wie	CSF leerlingen uit 2 ^{de} en 3 ^{de} graad
		Wat	Uitbreiding lessenpakket individuele leerlingen: combinatie richtingen en/of deelname aan seminaries (voor IIn uit 2 ^{de} graad)
		Voorwaarden	Klassenraad, advies individuele leerkrachten, ouders, zelfstandigheid
		Wanneer	Jaar of semester
		Toekomstmogelijkheden	Meer individuele trajecten faciliteren en meer gebruik maken van verticale samenstellingen (vb tijdens seminaries)

1.1 Fase van het zorgcontinuüm

basiszorg

2. Beschrijving van de voorbeeldpraktijk

2.1. Doelgroep

2.1.1. Beschrijving doelgroep

Tot de doelgroep behoren bepaalde leerlingen van de tweede of derde graad die behoefte hebben aan meer uitdaging, die hun curriculum willen verrijken en die het klassieke aanbod in kortere tijd en zelfstandig kunnen verwerken.

2.1.2. Bepaling van de doelgroep

Signalisering

Op het moment dat leerlingen een studiekeuze moeten maken bij de overgang van een graad, horen leerkrachten of andere betrokkenen soms in de gesprekken met leerlingen dat dit zeer lastig is. Sommige leerlingen hebben een ruime interesse en willen bepaalde vakken volgen die niet in hun pakket zitten. Anderzijds komt uit klassenraden naar voor en/of uit gesprekken dat de leerlingen heel sterk zijn en meer aankunnen.

Kenmerken

Het betreft dus leerlingen die

- die een ruime interesse hebben,
- die vlot door de leerstof geraken,
- die voldoende zelfstandigheid en discipline hebben om leerstof op eigen kracht in te halen of bij te werken,
- die goed kunnen communiceren met leerkrachten,
- die goed kunnen plannen en organiseren (taken, toetsen, ...)
- die een groot doorzettingsvermogen hebben
- en heel gemotiveerd zijn voor de combinatie die ze wensen te volgen.

Beslissing

Om een goedkeuring te krijgen, dienen de betrokken leerkrachten hun toestemming te geven. De basis van de goedkeuring berust op enerzijds de erkenning van een van de (leer)kenmerken van deze leerlingen en anderzijds aantal aspecten die doorgesproken en geregeld dienen te worden zoals beschreven in 'stappen proces'.

Stappen proces:

- I. Gesprek met directie/coördinator over de mogelijkheden en de gewenste situatie.
Bepalen welke lessen de leerling(en) wens(t)(en) te volgen.
- II. Puzzelen van rooster: verschillende mogelijkheden worden bekeken en mogelijke ruwe scenario's worden bekeken.

Vlaanderen
is onderwijs & vorming

III. Overleg met de leerkrachten bij wie de leerlingen extra komen te zitten (uren verbreding) en met de leerkrachten bij wie er gecompact wordt.

- Zijn de leerkrachten het eens dat deze leerlingen dit aankunnen?

- In welke lessen kunnen zij aansluiten? Welke uren, wat is de klasgrootte dan, bij welke klassen komen de leerlingen bij?

- Hoe is de aansluiting met de vakken in de gewone lessenrooster (bijvoorbeeld sluit de les chemie van de éénuursrichting aan op het pakket chemie van de 'nieuwe' richting, is het extra lesuur apart te volgen, ...).

Indien de leerling om organisatorische redenen niet kan aansluiten bij een andere klasgroep voor de verbreding, wordt gekeken welke uren vrijgeroosterd kunnen worden (compacten) en op welke manier de leerling zelfstandig en/of samen met een andere leerling de leerstof kan verwerken.

IV. Definitieve lessenrooster voor de leerlingen wordt in elkaar gestoken (zie tabel 1). Voor welke vakken wordt er gecompact, is iedere betrokkene definitief akkoord? Stappen III en IV vereisen zeer goede communicatie indien de leerling aansluit bij een andere klasgroep. In geval van zelfstandige verwerking zijn er minder zaken te regelen en af te spreken.

V. Aanpassingen op smartschool: het kan nodig zijn om een aparte klas te creëren zodat elke leerkracht punten kan geven (bijvoorbeeld de leerling door de aanpassingen een andere leraar heeft voor een bepaald vak), punten dienen in dat geval ook worden overgezet.

VI. Afspraken evaluaties: per vakleerkracht waarvoor er iets wijzigt, hetzij omwille van compacten, hetzij voor de verbredingsuren, worden er afspraken gemaakt wat betreft evaluaties. Ook voor wat betreft boeken en ander materiaal worden duidelijke afspraken gemaakt.

Leerlingen die zelfstandig leerstof verwerken, kunnen vrijblijvend toetsen van de uitbreiding en/of andere vakken gebruiken om zichzelf in te schatten. Leerkrachten geven feedback op de toetsen.

Op het einde van het jaar of graad krijgen de leerlingen een attest mee waarop de extra pakketten vermeld zijn.

Pastoor De Vosstraat 19
2180 Ekeren
tel. 03 541 14 28
fax. 03 541 91 73

IBAN KA: BE69 0682 3286 3378
BIC KA: GKCCBEBB
IBAN MS: BE80 0682 3286 3277
BIC MS: GKCCBEBB

directie@ka-ekeren.be

2.1.3. Betrokkenheid doelgroep

Dit aanbod werkt vraaggestuurd. Op het einde van de tweede graad, als er een meer specifieke richting gekozen moet worden, blijkt soms uit de OLB gesprekken dat de cognitief sterke leerling moeilijk kan kiezen. Wat hij/zij het liefst zou willen, niet bestaat of wordt niet aangeboden op school. Op dat moment proberen we een op maat aanbod te creëren.

2.2. Doel

2.2.1. Hoofddoel

Maximale talentontplooiing. De vastgelegde structuur is geen doel waaraan de leerling zich moet aanpassen, maar de structuur past zich aan het doel van de leerling aan, met name aan diens wil om te kunnen verdiepen in een ruim aanbod met veel mogelijkheden.

2.2.2. Subdoelen

Zelfredzaamheid aanscherpen: de student moet zelfstandig uitzoeken waar de lessen doorgaan, wat er nodig is, hoe de lessen in hun werk gaan, ... de student moet hiervoor mensen aanspreken en actie ondernemen.

2.3. Aanpak

2.3.1. Algemene opzet van de voorbeeldpraktijk

Leerlingen volgen bepaalde uren van een meeruursvak niet (= compacten). Op die vrijgekomen lesmomenten sluiten zij indien mogelijk aan bij de lessen van een andere klas in een andere studierichting. De leerstof die gemist wordt, werken ze indien nodig zelfstandig bij.

2.3.2. Inhoud van de voorbeeldpraktijk

Enkele voorbeelden uit 2020-2021 en 2021-2022.

Tabel 1: Voorbeeld van een aangepast lessenrooster.

Klas (2020-2021)	Aantal lln	Extra	In plaats van	
5 Humane wetenschappen wetenschappen wordt aangevuld met 7uur wiskunde van de richting WeWi	1	Traject van 7u wisk: niet klasegebonden, maar volledig via afstandsonderwijs.	NVT	
		De leerling krijgt de theorie + de te maken oefeningen. Hij verwerkt dit volledig zelfstandig. Eventuele problemen/vragen/... worden besproken. Vervolgens maakt de leerling daar een toets over. Hij doet ook het examen mee op die wijze.		
5 Latijn- Wiskunde wordt aangevuld met extra wetenschappen.	2	wanneer	Wat wel	
		Ma 7 ^{de} lesuur	chemie	Ned
		Di 3 ^{de} lesuur	fys	chem
		Di 8 ^{ste} lesuur	fys	Geen les
		Do 1 ^{ste} lesuur	chemie	Bio (in het tweede semester volgen ze een seminarie bio waarmee ze de inhaalbeweging hiervoor maken).
Traject wetenschappen: de toetsen worden afgelegd van dit traject (de doelen van de éénuursrichting zitten er mee in). De punten van de LPD van de richting waarin ze ingeschreven zijn tellen.				
Klas (2021-2022)	Aantal lln	Extra		
6 Humane wetenschappen wetenschappen wordt aangevuld met 7uur wiskunde van de richting WeWi	1	Traject van 7u wisk: de leerling volgt 4u wiskunde in de richting WeWi		
		De leerling volgt fysiek in de klas van WeWi 4u wiskunde en verwerkt de andere 3uur zelfstandig. Hij legt de toetsen af van de richting WeWi. De leerkracht plant deze zoveel mogelijk tijdens de uren dat de leerling in de klas aanwezig is. Indien dit niet kan, legt de leerling de toetsen digitaal of op een ander moment af. De leerling krijgt het diploma van 6HW en daarnaast een attest met aangevulde competenties.		
6 Latijn- Wiskunde wordt aangevuld met extra wetenschappen	2	Extra		
		De leerlingen volgen het extra pakket wetenschappen maar blijven in bij hun klasgroep: de vakleraren differentiëren en geven de uitbreiding aan beide leraren.		

Klas (2021-2022)	Aantal lln	Extra
4 Latijn-wiskunde wordt aangevuld met extra wetenschappen	4	Deze leerlingen volgen het extra pakket wetenschappen en gaan gezamenlijk uit de les Nederlands en vanaf januari zitten zij in een seminarie waarbij ze met de extra wetenschappen aan de slag gaan.

3. Uitvoering

3.1 Materialen

De leerlingen krijgen al het nodige materiaal van de school.

3.2 Opleiding en competenties van de uitvoerders

Onze leerkrachten zijn uit zichzelf betrokken bij de leerlingen en tonen interesse in het proces.

3.3 Randvoorwaarden

De motivatie, zelfdiscipline en het doorzettingsvermogen van de leerlingen wordt aangesproken. De leerlingen zijn in staat om leerstof snel te verwerken en kunnen de nodige initiatieven hiervoor ondernemen en om te slagen.

Om het lessenpakket te mogen uitbreiden, dienen de betrokken leerkrachten hun toestemming te geven.

3.4 Kosten

Er zijn hier geen kosten aan verbonden.

4. Onderbouwing

Passende begeleiding en programma's voor cognitief sterke leerlingen op scholen aanbieden, is een van de belangrijkste kwesties binnen Hoogbegaafd Onderwijs. Zonder zorgvuldige en specifieke begeleiding en een programmaontwerp kunnen andere inspanningen, zoals hoogbegaafdheid definiëren en hoogbegaafden identificeren, zinloos zijn (Wu, 2013). Het doel van deze onderwijsprogramma's is cognitief sterke leerlingen in staat te stellen autonome, creatieve en productieve leerlingen in de samenleving te worden. Ze hebben daarom onderwijsbegeleiding nodig die aan hun behoeften voldoet, aangezien ze over vaardigheden beschikken die hen onderscheiden van hun leeftijdsgenoten (Al-Zoubi, 2014).

Verrijkingsmaatregelen worden aangeboden op KAE omdat de interindividuele verschillen tussen de cognitief sterke leerlingen onderling groot zijn, onder meer op het gebied van cognitieve vaardigheden, taakgericht gedrag, zelfstandig werken, leerstijlen¹, interesses en motivatie (Prodia, 2019). Verrijking heeft als doel de leerling aanmoedigen om meer te willen leren, weten, ontdekken, bedenken en uitvinden (Prodia, 2019). Een andere algemene reden om verrijkingsmaatregelen aan te bieden is om leerlingen bij leeftijdsgenoten te houden (Endepohls-Ulpe, 2017). De verrijkingsprogramma's stimuleren de motivatie van studenten en helpen hun talent bij te schaven (Soenens et al., 2021). Bovendien hebben verrijkingsprogramma's positieve effecten op de ontwikkeling van zelfredzaamheid en zelfregulatie (Al-Zoubi, 2014).

Verrijkingsprogramma's kunnen een wijziging en/of aanvulling zijn op de reguliere curricula van reguliere studenten om te voldoen aan de behoeften van cognitief sterke leerlingen (Al-Zoubi, 2014). In het algemeen zijn zowel verdieping als verbreding een vorm van verrijking (Verachtert, 2021). Verdieping is het verder uitdiepen van de leerstof die binnen het gemeenschappelijk curriculum valt. Verbreding omvat daarentegen een uitbreiding van het gemeenschappelijk curriculum, met andere woorden een vak (van een andere richting) volgen dat niet in het lespakket zit (Prodia, 2019). In dit document wordt uitsluitend gesproken over verbreding. Er vindt soms 'compacten' plaats om deze

¹ Het effect en bestaan van leerstijlen wordt wetenschappelijk als niet valide beschouwd, 'Leerpatronen' kennen een ander perspectief en verstrekpunt, al dient er nog meer onderzoek rond te gebeuren (Vermunt & Donche, 2017).

verbreding tot stand te brengen in het KAE. Compacten houdt in dat de leerkracht bekijkt welke leerstof de leerling beheerst en deze nog slechts beperkt of niet meer aanbiedt. Dit voorkomt onnodig oefenen en herhalen van reeds bekende leerstof. Dankzij compacten komt er bovendien ruimte vrij om bijkomende leerstof in de zone van naaste ontwikkeling aan te bieden en de leerling tot leren te brengen. Verrijkingstof is niet vrijblijvend of minder belangrijk dan de basisleerstof. Verrijkingstof aanbieden omvat ook de nodige uitleg, begeleiding, feedback en beoordeling en rapportering van zowel het product als het proces (Prodia, 2019). Voor scholen kunnen verrijkingmaatregelen tijdrovend en duur zijn als ze zelf extra programma's proberen te organiseren en aan te bieden, wat in de ogen van leerkrachten nadelen van verrijking kunnen zijn (Endepohls-Ulpe, 2017).

Één van de meest invloedrijke programmamodellen, het Schoolwide Enrichment Model (SEM) dat Renzulli in 1977 ontwikkelde en later samen met Reis aanvulde, integreert zowel verrijking- als versnellingsprogramma's (Wu, 2013). Het SEM is bedoeld om de ontwikkeling van verrijkingactiviteiten te begeleiden, maar het kan ook worden gebruikt als methode om een eenheid voor de hele klas te structureren. Het model bestaat uit drie opeenvolgende niveaus van activiteiten die steeds uitdagender en complexer worden (Stepanek, 1999). Het juiste ontwerp van verrijkingprogramma's is belangrijk om leerlingen uit te dagen en de groei van hoogbegaafdheid en talent aan te moedigen. Tevens zijn aanvullende bronnen, aanvullend materiaal en informatie cruciaal voor deze hoogbegaafde leerlingen die leren in heterogene omgevingen (Wu, 2013). Verrijkingprogramma's kunnen activiteiten, ervaringen en onderwerpen zijn die de cognitief sterke leerlingen buiten het reguliere curriculum aanbrengen, hun capaciteiten uitdagen en hun nieuwsgierigheid stillen en hun tijd in beslag nemen. Ze helpen de leerlingen ook hun creativiteit te ontwikkelen in de cognitieve processen; daarom moeten de verrijkingprogramma's die aan cognitief sterke leerlingen worden gepresenteerd geschikte ervaringen en academische vaardigheden bevatten die uiteindelijk leiden tot de ontwikkeling van de vaardigheden van de leerlingen (Al-Zoubi, 2014). Het kan helpen hun leerinteresses te bevorderen, hun hoogbegaafdheid en hun talenten op een of meer gebieden te koesteren, expertise op bepaalde gebieden te ontwikkelen en hun prestaties te verbeteren (Wu, 2013). Uit het onderzoek van Al-Zoubi (2014) blijkt dat verrijkingactiviteiten een duidelijk effect hebben op de prestaties van de getalenteerde leerlingen.

5. Werkzame elementen

- a. De leerling wordt uitgedaagd en komt in een omgeving terecht waar hij nog steeds kan leren.
- b. Een positief effect op de ontwikkeling van zelfredzaamheid en zelfregulatie.
- c. Verbeterde prestaties, motivatie en talent.
- d. De leerling ontwikkelt expertise op bepaalde gebieden.

6. Uitkomstenmonitoring

Individuele gesprekken met de leerlingen, klassenraad.

7. Referenties

Al-Zoubi, S. M. (2014). Effects of Enrichment Programs on the Academic Achievement of Gifted and Talented Students. *Journal for the Education of the Young Scientist and Giftedness*, 2(2), 22–27. <https://doi.org/10.17478/jeysg.201429018>

Endepohls-Ulpe, M. (2017). Acceleration, Enrichment, or Internal Differentiation – Consequences of Measures to Promote Gifted Students Anticipated by German Secondary School Teachers. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 15(1), 147–163. <https://doi.org/10.14204/ejrep.41.1517>

Prodia. (2019). *BIJLAGE . Mogelijke maatregelen bij cognitief sterk functioneren* (pp. 1–11). http://www.prodiagnostiek.be/materiaal/CSF_maatregelen_cognitief_sterk_functioneren.pdf

Soenens, B., Vansteenkiste, M., Boncquet, M., Sypré, S., Lavrijsen, J., & Verschueren, K. (2021). De rol van motivatie in het presteren en welbevinden van cognitief begaafde leerling. In K. Verschueren, S. Sypré,

E. Struyf, J. Lavrijsen, & M. Vansteenkiste (Eds.), *Ontwikkelen van cognitief Talent. Handboek voor onderwijsprofessionals*. (pp. 48-70). Acco learn.

Stepanek, J. (1999). *Meeting the Needs of Gifted Students: Differentiating Mathematics and Science Instruction*. Northwest Regional Educational Laboratory.
<https://educationnorthwest.org/sites/default/files/12.99.pdf>

Verachtert, P. (2021). Compacten en verrijken voor cognitief begaafde leerlingen. In V. K., S. S., E. Struyf, J. Lavrijsen, & M. Vansteenkiste (Eds.), *Ontwikkelen van cognitief Talent. Handboek voor onderwijsprofessionals* (pp. 109-128). Acco learn

Vermunt, J. D., & Donche, V. (2017). A Learning Patterns Perspective on Student Learning in Higher Education: State of the Art and Moving Forward. *Educational Psychology Review*, 29(2), 269–299. <https://doi.org/10.1007/s10648-017-9414-6>

Wu, E. H. (2013). Enrichment and Acceleration: Best Practice for the Gifted and Talented. *Gifted Education Press Quarterly*, 2013 (Vol.27)(2), 2–7.
<https://www.researchgate.net/publication/311831051>